

Edward Biłos

Osoba w społeczności lokalnej jako integrator dziedzictwa i kreacji kulturowej

---

Prace Naukowe. Pedagogika 8-9-10, 43-52

1999-2000-2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Edward Biłos (Częstochowa)

Osoba w społeczności lokalnej jako integrator dziedzictwa i kreacji kulturowej

Poniższą wypowiedź na podany wyżej temat wyznaczają zasadniczo trzy ściśle ze sobą powiązane tezy, a mianowicie:

- 1) Integratorem dziedzictwa i kreacji kulturowej w określonym kontekście społecznym jest osoba ludzka jako istota moralna, istota społeczna oraz istota obywatelska;
- 2) Funkcja integracji przez osobę ludzką wskazanych wyżej zależności polega na: a) jej „regionalności”, która to „regionalność” jest autonomicznym i swoistym stosunkiem osoby ludzkiej do wielosferycznych relacji „lokalności” – „globalności” oraz b) opartej na tak pojmowanej „regionalności” jedności recepcji (receptywności) tradycji i kreacji (kreatywności) kulturowej;
- 3) Indywidualna twórczość (kreacja) oraz recepcja tradycji przez osobę wynika z tego, że osoba ta, odczuwając potrzebę wewnętrznej koherencji doświadczenia i ekspresji, odnosi się do tego, co „dane”, bardziej aktywnie i z większą swobodą. Przystwaja ona sobie elementy tego, co „dane” bardziej wybiórczo, selektywnie, zgodnie z kryteriami, które stosuje się z wewnątrz do zewnątrz, a nie odwrotnie. Zatem integruje trzy aspekty osoby: a) intrapersonalność, b) ekstrapersonalność oraz c) transpersonalność osoby w kontekście społecznym (przez dialog, „spotkanie” z innymi osobami w zbiorowości i wspólnocie społecznej).

Przed rozważeniem owych tez wyjaśnimy kilka terminów, które stanowią podstawę związanej z tymi tezami refleksji. I tak, *osoba* jest ujmowana z rozmaitych punktów widzenia, a zatem różnie definiowana. Lech Zdybel sądzi, iż w klasycznym ujęciu metafizycznym osoba zdefiniowana została przez Boecjusza jako: „niepodzielona (jednostkowa) substancja natury rozumnej”. W różnych filozoficzno-antropologicznych ujęciach osoba jest prezentowana jako: a) najdoskonalszy rodzaj bytu, posiadający samoświadomość oraz zdolność do autodeterminacji i samorealizacji; istota niezastępowalna przez inną istotę; b) istota ludzka przekształcająca *przyrodę* i tworząca *kulturę*, należąca do pewnej *wspólnoty*; podlegająca historycznym uwarunkowaniom, c) istota ludzka stanowiąca *podmiot* i *przedmiot* działania moralnego (tworząca wartości i podlegająca im), zdolna do *odpowiedzialności* i *miłości*, nakierowana na realizację *wolności*, posiadająca godność. Osoba stanowi

podstawę *personalizmu*; 3) w psychologii: „ja”, traktowane jako podstawa poczucia jednostkowej tożsamości, identyczności i trwania wobec upływu czasu i zmian zewnętrznych, źródło świadomej aktywności jednostki, samokontroli i odpowiedzialności; 4) w prawodawstwie: jednostka (osoba fizyczna) lub grupa, bądź instytucja (osoba prawna), której przysługują określone prawa i ciężą na niej pewne obowiązki (L. Zdybel 1996: 342).

Autorzy *Słownika filozoficznego*, G. Vesey i P. Voulkes, są zdania, że osoba jest czymś, co nie daje się opisać, zamknąć w kategoriach, co wymyka się klasyfikacjom. Jest to byt duchowy, moralny, niepowtarzalny; nosiciel wartości, wykonawca obowiązków, podmiot bezwarunkowego szacunku. Dla filozofów niechętnych metafizyce i absolustycznej moralności osoba jest hipostazą.

W różnych kierunkach filozoficznych można znaleźć rozwiązania dotyczące koncepcji osoby, zależnie od ogólnej w danym systemie koncepcji rzeczywistości. Na ogół pojmuje się osobę jako najdoskonalszy przejaw bytu, szczytową formę bytową, wyróżniając następujące elementy istotne dla jej struktury: samoistność, samoświadomość i wiążącą się z tym zdolność do samookreślenia (autodeterminacja czynów), niezastępowalność osoby względem innej osoby (jej unikalność).

Według Karola Marksa osoba ludzka jest historycznym odbiciem całokształtu stosunków społecznych: człowiek, przekształcając przyrodę, wytwarza środowisko ludzkie jako teren swojej życiowej aktywności, dzięki czemu osoba samorealizuje się i obiektywizuje w relacjach międzyludzkich; dokonuje się to w procesie – pracy, czyniącej jednostkę osobą w warunkach wolności, tj. takich, w których człowiek może utworzyć struktury społeczne (A. Podsiad, Z. Więckowski 1983: 260–261).

Według Wincentego Granata: „Osoba ludzka jest to jednostkowy, indywidualny, substancjalny, cielesno–duchowy podmiot zdolny działać w sposób rozumny, dobrowolny, moralny i społeczny w celu harmonijnego wzbogacania siebie i innych ludzi w zakresie kultury” (1985: 69–70). Użyteczność tej definicji osoby polega głównie na tym, że nie angażuje ona jeszcze w zasadzie żadnego poglądu na świat. Stanowi oparcie dla każdego *personalizmu*. Stanowi w pewnym zakresie płaszczyznę naszych rozważań.

Przypomnimy ponadto, iż obok osoby funkcjonuje pojęcie osobowości, które stosowane jest przede wszystkim w psychologii. Józef Herburt jest zdania, że osobowość to zestaw istotnych cech osoby integrowanych przez „ja” jako ich ośrodek; zależnie od określenia osoby można mówić o osobowości w rozumieniu filozoficznym, teologicznym, psychologicznym czy jurydycznym (J. Herburt 1997: 418).

Koncepcje osobowości formułowane w psychologii dają się podzielić na dwie podstawowe klasy. Do bardziej tradycyjnych należą te, które ujmują osobowość jako układ zamknięty: dąży się w nich do zupełnego opisu osobowych cech i relacji między nimi, a pomija zależności między człowiekiem i światem. Do drugiej klasy należą otwarte ujęcia osobowości: traktują ją one jako centralny system regulacyjny, który rozwija się w interakcji z otoczeniem i jednocześnie na nie wpływa (J. Herburt 1997: 417–418). Szersze omówienie tej kwestii jest zawarte w *Encyklopedii psychologii* pod red. Włodzimierza Szewczuka (Warszawa 1998: 364–372) pod hasłem „osobowość”, opracowanym przez jej redaktora.

Etymologicznie *integracja* oznacza zjawisko zwartości, stan koordynacji, zgodności, zharmonizowania określonych składników. Nie wdając się w subtelne analizy tego pojęcia, można powiedzieć ogólnie, że *integracja* oznacza w każdym razie procesy jednoczenia elementów i części składowych w jedną *całość*. Pojęcie *integracji* rozpatrywane bywa z różnych punktów widzenia: filozoficznego, psychologicznego, socjologicznego, edukacyjnego (wychowawczego i dydaktycznego) oraz innych. Wystarczy zauważyć, iż we współczesnej socjologii problematyka integracji i dezintegracji społecznej należy do głównych dziedzin badań empirycznych. Integracja jest kompleksem uzależnionych od zmian prowadzących do łączenia elementów składowych w określonej dziedzinie, sferze, aspekcie życia społecznego. Pełna integracja zachodzi wtedy, gdy stopnie zintegrowania w poszczególnych sferach danej społeczności są wzajemnie skorelowane i znajdują się na tym samym poziomie (J. Turowski 1993: 130).

Werner S. Landeker podjął próbę pojęciowego uporządkowania kwestii integracji i dezintegracji, wyróżniając cztery aspekty życia grupowego i cztery typy integracji: a) integrację kulturową, b) integrację normatywną, c) integrację komunikacyjną i d) integrację funkcjonalną (1950–1951: 332–340).

Integracja kulturowa oznacza stan zgodności (lub jej brak) między wzorami kulturowymi, występującymi w danym społeczeństwie czy grupie społecznej, a wzorami alternatywnymi, uznawanymi przez daną społeczność. Integracja kulturowa jest więc zgodnością lub rozbieżnością w dziedzinie wzorów kultury

Integracja normatywna oznacza stopień zgodności wartości i norm, którymi kierują się członkowie społeczności, z normami i wartościami akceptowanymi w danej społeczności.

Integracja komunikacyjna oznacza rodzaje i stopień intensywności stosunków i kontaktów społecznych między członkami (osobami) danej społeczności. Negatywnym wskaźnikiem owej integracji jest zjawisko izolacji społecznej.

Integracja funkcjonalna oznacza stopień rozwinięcia zależności między jednostkami (osobami) w zakresie wzajemnej wymiany świadczeń i usług, wynikającej z podziału pracy. Podstawowym czynnikiem wewnątrzstrukturalnym braku zwartości i skutecznego funkcjonowania społeczności jest brak informacji oraz komunikacji (łączności) między członkami społeczności a instytucjami społecznymi. We współczesnych społecznościach izolacja przestrzenna nie odgrywa już takiej roli, gdyż dystanse przestrzenne są skutecznie przewyżczone przez środki masowego przekazu i środki lokomocji.

Znaczy, że każda osoba żyje w określonej zbiorowości terytorialnej i pozostaje w pewnym stosunku do społeczności lokalnej. Mając świadomość, iż występują duże rozbieżności w samym definiowaniu społeczności lokalnej, przyjęliśmy tu jednak określenie Barbary Olszewskiej-Dyoniziak, według której: „Zbiorowością terytorialną nazywamy taką zbiorowość, której członków łączy fakt wspólnego zamieszkiwania na określonym terytorium, wytwarzający swoistą więź między jego mieszkańcami, tzw. więź lokalną. Od szerszego pojęcia zbiorowości terytorialnej należy odróżnić bardziej specjalne określenie *społeczności lokalnej*, które jest zarezerwowane dla zbiorowości lokalnej, której członkowie mogą w jej ramach zaspo-

kajać niemal wszystkie swoje podstawowe potrzeby (1972: 99). A. Kłoskowska wyróżniła społeczność lokalną typu idealnego. Cechą małej społeczności lokalnej była, prócz małych rozmiarów, względna izolacja od pozostałego świata, daleko posunięta samowystarczalność; bezpośrednie, osobiste kontakty wszystkich członków społeczności oparte na zasadach pokrewieństwa i sąsiedztwa, znaczna jednorodność majątkowa, zawodowa i etniczna; identyczność tradycji, norm obyczajowych, wierzeń i przyzwyczajęń. Mała społeczność lokalna – wieś lub miasteczko – stanowiła zintegrowaną całość (A. Kłoskowska 1964: 128). Zgodnie z tym określeniem społecznością lokalną jest wieś, przysiółek, dzielnica miejska, nie jest nią wielkie miasto. W definiowaniu społeczności lokalnej wymieniane są co najmniej trzy istotne cechy, a mianowicie: a) wspólny obszar, który w dużej mierze warunkuje typy stosunków społecznych w niej zachodzących; b) społeczne interakcje pomiędzy jednostkami i grupami w jej obrębie oraz c) różnorodne typy wspólnych więzów wyrastających czy to na gruncie wspólnego działania w procesie zaspokajania potrzeb, czy na gruncie wspólnych norm i wartości, wspólnych celów czy poczucia odrębności (B. Olszewska-Dyoniziak 1972: 100). Procesy zachodzące w społecznościach lokalnych rozpatrywać należy w powiązaniu ze środowiskiem geograficznym i przestrzennym. Naturalne właściwości terytorium determinują szereg zjawisk społeczno-ekonomicznych, takich jak sposób zdobywania środków egzystencji, a więc metody i organizację pracy, wpływają na typy kontaktów, rodzaj organizacji społecznej. Związek z terytorium wyraża się w społeczności lokalnej nie tylko w formie stosunków ekologicznych, ale także przejawia się w sferze subiektywnej – oznacza poczucie emocjonalnego przywiązania do miejsca zamieszkania przybierającego formę tzw. patriotyzmu lokalnego; związek ten polega również na dostarczeniu ludziom poczucia bezpieczeństwa, jakie daje życie wśród swoich (J. Szczepański 1970: 376).

Ponadto należy zauważyć fakt, iż w warunkach współczesnych wspólnota kultury więzów ze wspólną tradycją historyczną nie stanowi już dziś istotnego wyznacznika społeczności lokalnej. Współcześnie obserwuje się pewne ogólnosiato-we tendencje przeobrażeń, jakim ulegają społeczności lokalne. Jedną z takich tendencji jest globalizacja.

Silna współcześnie tendencja do *globalizacji* zjawisk społeczno-kulturowych, uniwersalizacji i natężenia procesów dyfuzji, których głównymi źródłami są: coraz bardziej jednolita w skali globu ziemskiego technologia wytwarzania dóbr materialnych, rozpowszechniające się techniczno-materialne środki zaspokajania potrzeb, mass media, a także wzrastająca ruchliwość społeczna w skali krajowej i kontynentalnej, międzykontynentalnej i międzynarodowej, światowej i ponadnarodowej – słowem globalnej; ruchliwość związana przede wszystkim z pracą zawodową i czasem wolnym, nie znosi, ani nawet nie osłabia innej skrajnie odmiennej, w pewnym zakresie przeciwstawnej, tendencji do partykularyzacji (tj. do sytuowania się osoby oraz jej spraw w obrębie lokalności). O innej jeszcze tendencji (trzeciej), która równoważy tu już wymienione, powiemy za chwilę, a tymczasem zwrócimy uwagę na pewien aspekt historyczny czynników globalizacji.

Gdyby sporządzić historyczno-liniowy układ czynników globalizacji zjawisk społeczno-kulturowych, to w nich musiałyby się znaleźć z pewnością następujące: a) wynalazek Gutenberga, otwierający drogę dla pozaśrodkowej promocji wiedzy i literatury; b) koleje, które wywołały rewolucję w transporcie na dalekie przestrzenie; c) telegraf, jako środek łączności na odległość; d) taśma produkcyjna, dzięki której upowszechniła się masowa produkcja; e) automatyzacja; f) miniaturyzacja; g) umasowienie techniki elektronicznej; h) rozwój masowej komunikacji samochodowej; i) radio; j) telewizja; k) urządzenia satelitarne; l) telefonia komórkowa. Towarzyszyły im i nadal towarzyszą takie zjawiska, jak wojny kontynentalne i światowe oraz lokalne, globalizacja rynku, wzrost wymiany towarów, usług, kapitału, ludzi i myśli twórczej, kreowanie przez państwa polityki globalnej w różnych zakresach, powoływanie instytucji międzynarodowych oraz światowych i prawodawstwa światowego. Wzrosła też ruchliwość przestrzenna ludzi, już nie tylko krajowa, ale międzykontynentalna, i z nią związana wymiana idei, wiedzy, sztuki, rozrywki, a także kształcenie na różnych poziomach edukacji.

Globalizacja i unionizacja ma odmienny wpływ na procesy rozwoju w krajach wysoko rozwiniętych i tzw. „postkomunistycznych”, w których jest ona związana z procesem wielorakich transformacji (Z. Rykiel 2000: 35–46). Osobnym zagadnieniem, którego tu nie omawiamy, są polskie miasta w procesie globalizacji (D. Kochanowska, M. Kochanowski 2000: 47–53). Interesującą, z rozważanego tu punktu widzenia, jest również problematyka przemian przestrzeni europejskiej w kontekście procesów integracji, globalizacji i metropolizacji, np. towarzyszącymi tym procesom zjawiskami długiego trwania, obumierania (przestrzeni rolniczych i przemysłowych) oraz tworzenia nowej przestrzeni europejskiej (A. Kukliński 2000: 25–33). W związku z tym warto poznać koncepcje miast globalnych, na przykład Berlina (Kratke S. 2000: 55–72). Nie bez znaczenia jest lokalny interwencjonizm samorządowy w Polsce (A. Sztando 2000: 79–90). Sporo wniosków nasuwać może obraz pogranicza zachodniego Polski w perspektywie integracji europejskiej (A. Ciok 2000: 91–104). Zapewne w określonym stosunku do globalizacji pozostają i zasługują na głęboką refleksję kwestie wspólnotowości i postawy uniwersalistycznej: wyobcowania–indywidualności – wspólnotowości (M. Michalik 1999: 12–24); identyfikacje terytorialne wspólnotowości, szczególnie w relacjach lokalności, regionalności i wspólnotowości (K. Wojnowski 1999: 62–66); postawy uniwersalistyczne w Kościele katolickim (M. Lubański 1999: 67–73); J. Szczepańskiego *O indywidualności* jako wzorzec postawy uniwersalistycznej (A. Goralski 1999: 74–95); zaufanie jako relacja wspólnotowa i postawa uniwersalistyczna (K. Wojnowski 1999: 96–102), inicjatywa opracowania słownika uniwersalistycznego (A. Góralski 1999: 129–150). Należałoby też zastanowić się nad treścią *Listu otwartego do Europejczyków* D. de Rougement’a (1991: 3–42), z ideami współpracy regionów przygranicznych, koncepcjami współpracy transgranicznej (W. Malendowski, M. Ratajczak 1998: 24–39, 57–93), zjawiskami przekształcania się zbiorowości terytorialnych w społeczności regionalne (M. Szczepański 2000) itp. Wprawdzie zagadnienia wiążą się ściśle z podjętym tematem, ale ograniczona objętość niniejszej wypowiedzi zmusza do zrezygnowania z ich szerszego uwzględnienia.

W każdym razie jednym ze skutków wielosferycznej globalizacji zjawisk współczesnego świata jest lawinowo rosnąca produkcja informacji, a jednocześnie rozwijająca się tendencja do gorączkowego poszukiwania informacji. Temu towarzyszą zaś przekształcenia w sferze mentalnej człowieka (osoby). Informacje stają się wolne od kontekstu. Wartością jest właściwie sama informacja, a nie to, czemu ma ona służyć. Globalizacja niesie ze sobą niebezpieczeństwo standaryzacji myślenia i zachowań ludzi w skali dotąd nieznannej.

Przeciwna globalizacji partykularyzacja opiera się zasadniczo na dwóch mechanizmach: a) mechanizmie „ucieczki” z rejonów kultury „reprezentacyjnej”, niezrozumiałej i na skutek tego obojętnej, oraz mechanizmie swoistego, bo środowiskowego czy indywidualnie zdeterminowanego interpretowania wszelkich komunikatów symbolicznych w dostosowaniu do wymagań subkultury, środowiskowych stereotypów ujmowania i wyjaśniania rzeczywistości. Globalizacja i partykularyzacja współistnieją w świadomości i życiu współczesnego człowieka jako rezultat odczuwania dwóch sprzężonych ze sobą światów: BLISKIEGO, tj. LOKALNEGO – bezpośrednio doświadczanego, oraz DALEKIEGO – tj. GLOBALNEGO – zapośredniczonego wielorakim komunikowaniem. Nietrudno zauważyć tu działanie zasady JA–NAJPIERW (ME–FIRST), opisanej w kognitywnie zorientowanej lingwistyce G. Lakoffa i M. Johnsona (1988: 159–161).

Pozostające w układzie komplementarnym LOKALNOŚĆ – GLOBALNOŚĆ oraz znajdująca się między nimi REGIONALNOŚĆ opierają się na określonych klasach obrazów, na ich zaksjologizowanych całościowych wizjach. Z pewnością tyle jest tych wizji świata, ile ukształtowanych kulturowo – w danych ramach historycznych – jest lokalnych społeczności. Analizując tę właśnie problematykę, dochodzi się do wniosku, że *regionalizm* – to formowany przez osobę, w określonych ramach historycznych i terytorialnych, pod jakimś szczególnym względem stosunek tej osoby do relacji *lokalności – globalności*. Świadomość regionalna powiązana jest ze wszystkimi typami praktyki społecznej (językowo-komunikacyjnej, obyczajowej, prawno-politycznej, religijnej, naukowej, edukacyjnej, medycznej itd.) lokalnej zbiorowości ludzkiej czy też lokalnej społeczności. Tak więc regionalizm (regionalność) jest szczególnym uczestnictwem każdej osoby w wielowymiarowych stosunkach lokalności – globalności myślenia, działania itp. Samo działanie osoby stanowi podstawową wartość, którą Karol Wojtyła nazywa „personalistyczną” wartością działania (czynu) albo też wartością osobową (1969: 288). Z punktu widzenia osoby i działania – ważna jest nie tylko przedmiotowa wspólnota działania, ale również jej moment podmiotowy, który nazywam *uczestnictwem*. Chodzi o to, czy osoba, będąc członkiem wspólnoty działania, poprzez działanie to spełnia prawdziwe czyny i w czynach tych spełnia siebie. O tym bowiem stanowi uczestnictwo. Jak widać, punktem wyjścia refleksji nad pojęciem „uczestnictwa” jest przekonanie, że działanie stanowi moment szczególnego ujawnienia się osoby.

Mówiąc o regionalizmie jako dynamicznie regulowanym przez daną osobę stosunku do relacji lokalności – globalności, należy zauważyć fakt, iż osoba ta przejawia określoną postawę wobec rozmaicie zachodzących relacji między społeczeństwem globalnym kraju, Europy, kontynentu, świata a społecznością lokalną, a także

między społecznością lokalną swej miejscowości a gminą, powiatem czy województwem, w których ta osoba żyje i funkcjonuje. Regionalizm (regionalność) wyraża się w postawie, jaką zajmuje osoba (mieszkaniec wsi, miasteczka, dzielnicy miasta, obywatel kraju) wobec relacji lokalności – globalności w sferze przestrzennej (lokalnej), temporalnej (w teraźniejszości, przeszłości, przyszłości), myślowej, emocjonalnej, religijnej, obyczajowej, etnicznej, kulturowej, w sferze tradycji, dziedzictwa kulturowego, a także w sferze przekazu i recepcji dziedzictwa oraz kreacji kulturowej.

Zaistniały więc określone warunki dla realizacji wartości charakterystycznych dla przełomu XX/XXI wieku: a) powszechny i dość jednolity zasięg edukacji; b) wzrost smaku wolności, c) wysoki stan wiedzy technicznej i nowych technologii; d) globalizacja działań i wielu elementów cywilizacji; e) kryzys tożsamości i dążenia identyfikacyjne w związku z depersonalizującymi aspektami globalizacji; f) wzrost poczucia niezdeteterminowania, tj. poczucia dużego wyboru różnych sposobów życia i działania, możliwości wyjścia poza tradycyjne struktury (osłabienie tradycyjnych autorytetów i obyczajów); g) wielki rozwój twórczości społecznej (A. Grzegorzczak 1995: 235–241).

Cywilizacja współczesna (M. Gogacz 1985: 218) dostarcza też wiedzy, która pozwala wybrać spośród różnych możliwych sposobów działania najbardziej odpowiednie dla przyjętego celu. W formułowaniu i realizacji celu działań wielce pomocne są jednak – jak sądzi Ch. Handy – tzw. trzy rodzaje zmysłu, a mianowicie: a) zmysł ciągłości; b) zmysł związku i c) zmysł kierunku (1996: 23). W pierwszym przypadku chodzi o długoterminowe istnienie naszego małego, lokalnego świata. W owej ciągłości muszą jednak zachodzić pewne zmiany, polegające na integrowaniu tradycji (dziedzictwa) i kreacji kulturowej w osobie i poprzez osobę. Wchodzą tu problemy „tradycji” (dziedzictwa kulturowego) i „twórczości”. Warto podkreślić za Jerzym Szackim, „iż wszystkie rozumienia tradycji, niezależnie od zasadniczych niekiedy różnic pomiędzy nimi, są zgodne w uznaniu jej za fenomen zasadniczo społeczny: inne źródła wiedzy mogą mieć charakter indywidualny, tradycja natomiast pojmowana jest zawsze jako korelat jakiejś trwałej grupy społecznej. Wprawdzie mówi się o tradycjach „interpersonalnych” czy „intrapersonalnych”, ale na ogół używa się tego słowa tylko wtedy, gdy chodzi o relacje między pokoleniami. O stosunku między pokoleniami wspomina się niemal we wszystkich (niekiedy rozbieżnych) definicjach tradycji (1991: 205). Tradycja ma wiele znaczeń zależnie od tego, jakie aspekty „uzależnienia” dnia dzisiejszego od przeszłości ma się na myśli. W każdym razie słowo „tradycja” odnosi się do „trwania” kultury. Pojęcie tradycji jest bardzo ściśle związane z pojęciem kultury. J. Szacki wskazuje na dwa aspekty tradycji: „dziedziczenie” i „wołę dziedziczenia”. Nie istnieje żadna prosta zależność pomiędzy stopniem nasycenia danej kultury elementami „dziedziczonymi” i wysoką oceną przez jej uczestników tradycji jako takiej oraz gotowości do jej obrony. Manifestowanie przez ludzi (osoby) przywiązania do przeszłości może odnosić się do rzeczy, które w życiu współczesnym nie grają już żadnej roli. Chodzi jednak o taką tradycję, która przejmowana jest od poprzedników jako coś dyna-

miczne i ulegające modyfikacjom wraz z grupą społeczną, stanowi inspiracje do działań twórczych.

Każdy rzeczywisty stosunek osoby do wartości charakteryzuje się jej tylko właściwą formą i treścią podmiotowego zaangażowania: może to być pasywność lub szczególnego rodzaju aktywność określana kreatywnością. W ten sposób dochodzimy do kluczowej kwestii – kreatywnej mocy osoby. W ramach kreacjonistycznej koncepcji regionalizmu (E. Biłos 1998: 32,117) chodzi o twórczość w kilku supozycjach znaczeniowych.

Jak pisze W. Tatarkiewicz: „z oporem i trudem pojęcie twórczości weszło do kultury europejskiej. Kształtowanie się tego pojęcia przeszło cztery etapy, reprezentujące odpowiednio cztery epoki. We współczesnym rozumieniu twórczość jest pojęciem o bardzo szerokim zakresie: obejmuje wszelkiego rodzaju ludzkie czynności i wytwory, nie tylko artystów, ale także uczonych czy techników (1975: 295, 302). Dodajmy od siebie – dziś obejmuje niemal wszystkich ludzi. Cechą, która w każdej dziedzinie wyróżnia twórczość, jest „nowość”, nowość działania czy dzieła. Każda twórczość implikuje nowość, ale nie każda nowość implikuje twórczość. W XX wieku używane jest bardziej jeszcze rozszerzone pojęcie twórczości. Nazwa ta oznacza każde działanie człowieka (osoby) wykraczające poza recepcję. Osoba jest kreatywna, gdy nie ogranicza się do stwierdzania, powtarzania, naśladowania, gdy daje coś od siebie. Tak rozumianej kreatywności jest wiele przejawów, nie tylko w tym, co osoba ze światem robi i co o nim myśli, ale też w tym, jak świat widzi. Osoba chce czy nie chce, musi formować swój obraz świata zarówno tego lokalnego, jak i globalnego, wrażenia, jakie odbiera, nie są kompletne, wymagają scalenia. Właściwie osoba jest skazana na kreatywność. Nic bez niej nie mogłaby poznać i zrobić. Kreatywność dokonuje się w stałych formach. Jedną z tych form jest zajmowanie przez osobę stosunku do relacji lokalności – globalności.

Z powyższego wynika, że wolność osoby jako istoty społecznej stanowi swoisty zwornik, spajający wolność autonomicznej osoby ludzkiej z wolnością osoby jako obywatela. Wolność wyrażająca się przede wszystkim w kreatywności. Tak więc regionalność (regionalizm) to szczególnie ciągle i trwale integrująca, a zarazem zintegrowana, na płaszczyźnie relacji lokalności– globalności myślenia, działania, emocji oraz wartościowania, świadomość osoby ludzkiej.

Bibliografia

- Babiński G.: *Pogranicze polsko-ukraińskie*, Kraków 1997.
- Baran B. (red.): *Filozofia dialogu*, Kraków 1991.
- Biłos E.: *Regionalizm kreatywny w nowoczesnej szkole*, Częstochowa 1998.
- Bittner I.: *Filozofia człowieka. Zarys dziejów i przegląd stanowisk*, Łódź 1997.
- Bolter J.D.: *Człowiek Turinga. Kultura Zachodu w wieku komputera*, Warszawa 1990.
- Bukowski J.: *O fascynacji*, „*Studia Filozoficzne*” 1986, nr 4.
- Ciolek S.: *Pogranicze zachodnie Polski w perspektywie integracji europejskiej* „*Studia Regionalne i Lokalne*” 2000, nr 1.
- Chataśiński J.: *Historyczne pojęcie Europy*, „*Wiedza i Życie*” 1949 nr 4.

- Dębowski J., Gwor L., Jedynak S., Kosiar K., Zdybel J., Zdybel L.: *Mała encyklopedia filozofii*, Bydgoszcz 1996.
- Dobrołowicz W.: *Mysleć intuicyjnie*, Warszawa 1995.
- Dobrołowicz W.: *Psychologia twórczości*, Kielce 1982.
- Durozoi G., Roussel A.: *Filozofia – słownik*, Warszawa 1997.
- Gogacz M.: *Szkice o kulturze*, Warszawa 1985.
- Góralski A.: *Jana Szczepańskiego „O indywidualności” jako wzorzec postawy uniwersalistycznej*. „Wspólnotowość i Postawa Uniwersalistyczna” 1999, nr 1.
- Góralski A.: *Twórcze rozwiązywanie zadań*. Warszawa 1980.
- Granat W.: *Osoba ludzka. Próba definicji*, Sandomierz 1961.
- Granat W.: *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*, Poznań 1985.
- Grzegorzczak A.: *Wprowadzenie w filozofię racjonalistyczną*, Warszawa 1995.
- Handy Ch.: *Wiek paradoksu. W poszukiwaniu sensu przyszłości*, Warszawa 1996.
- Herbert J.(red.): *Leksykon filozofii klasycznej*, Lublin 1997.
- James H.: *Korzenie niemieckiej tożsamości*, „Res Publica” 1991, nr 1.
- Kłóskowska A.: *Kultura, [w:] Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Pojęcia i problemy wiedzy o kulturze* pod red. A. Kłóskowskiej, Wrocław 1991.
- Kłóskowska A.: *Socjologia kultury*, Warszawa 1981.
- Kłóskowska A.: *Spoleczne ramy kultury*, Warszawa 1972.
- Kochanowska D., Kochanowski M.: *Polskie miasta w procesie globalizacji*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 1.
- Kofta M.: *Swoboda wyboru roli a odporność na nacisk społeczny*, „Studia Psychologiczne” t. XIX/2.
- Kozielecki J.: *Transgresyjna koncepcja człowieka*, „Studia Filozoficzne” 1984, nr 1.
- Kratke S.: *Czy Berlin zmierza ku metropolii globalnej?* „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 1.
- Kraszewski P., Wawruch K.: *Konflikt etniczny. Projekt badań interdyscyplinarnych* „Etnografia Polska” t. XLI 1997 nr 1–2.
- Kukliński A.: *Transformacja przestrzeni europejskiej*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 1.
- Landeker W.S.: *Types of integration and Their Measurement*, „American Journal of Sociology”, 56 (1950–1951), nr 4.
- Lechowicz D.: *Homo prudens a wartościowanie techniki*, „Społeczne wartościowanie techniki. Polska” 2000. 1984, nr 2.
- Lipiec J.: *Podmiot wobec wartości: od recepcji do kreacji*, „Etyka” 1997, nr 30.
- Michalski M.: *Wyobcowanie – indywidualność – wspólnotowość*. „Wspólnotowość i Postawa Uniwersalistyczna” 1999 nr 1.
- Malendowski W., Ratajczak M.: *Euroregiony. Pierwszy krok do integracji europejskiej*, Wrocław 1998.
- Nęcka E.: *Umysł zbiorowy, czyli grupowe myślenie twórcze*, „Przegląd Psychologiczny” 1985, t. XXVIII, nr 2.
- Nierenberg G.I.: *Sztuka kreatywnego myślenia*, Warszawa 1996.
- Olszewska-Dyoniziak B.: *Metodologiczne i socjologiczne problemy badań nad społecznościami lokalnymi*, „Studia Socjologiczne” 1972, nr 1.
- Ossowski S.: *O ojczyźnie i narodzie*, Warszawa 1984.
- Ożdżyński J.: *Morska wspólnota kulturowa w świetle faktów językowych. Morfologia zapożyczeń w polskim słownictwie flisackim i żeglarskim*, Kraków 1989.
- Pietrański Z.: *Człowiek – istota biograficzna*, „Charaktery” 1999, nr 12.

- Pietrasiński Z.: *Myślenie twórcze*, Warszawa 1969.
- Pietrasiński Z.: *Rozwój z perspektywy jego podmiotu*, [w:] *Rozwój psychiczny człowieka w ciągu jego życia*, pod red. M. Tyszkowej. Warszawa 1988.
- Plużański T.: *U źródeł wartości ludzkich (Wprowadzenie do marksistowskiego personalizmu)*, „Studia Filozoficzne” 1987, nr 5.
- Podobiński S.: *Kształtowanie się terminologii rolniczej*, Częstochowa – Kraków 1997.
- Podsiad A., Więckowski Z.: *Mały słownik terminów i pojęć filozoficznych dla studiujących filozofię chrześcijańską*. Warszawa 1983. Pax.
- Rougemont de D.: *List otwarty do Europejczyków*, „Literatura na Świecie” 1991, nr 10.
- Rykiel Z.: *Globalizacja, unionizacja i regionalizacja polskiej przestrzeni*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 1.
- Sillamy N.: *Słownik psychologii*, Warszawa 1989.
- Sołowiej J.: *Szkola w programach stymulacji myślenia twórczego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Psychologia” 1985, nr 7.
- Szczepański J.: *O indywidualności*, Warszawa 1988.
- Szewczuk W. (red.): *Encyklopedia psychologii*, Warszawa 1998.
- Szołtysek A.: *Filozofia wychowania*, Toruń 1998.
- Sztando A.: *Lokalny interwencjonizm samorządowy, czyli kształtowanie gminnego rozwoju*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 1.
- Taifel H.: *Tożsamość społeczna i zachowanie międzygrupowe*, „Przegląd Psychologiczny” 1976, t. XX nr 2.
- Tatarkiewicz W.: *Dzieje sześciu pojęć*, Warszawa 1975.
- Tobjański Z.: *Czesi Polsce*, Kraków 1994.
- Toffler A. i E.: *Budowa nowej cywilizacji*, Poznań 1996.
- Turowski J.: *Socjologia – małe struktury społeczne*, Lublin 1993.
- Turowski J.: *Socjologia – wielkie struktury społeczne*, Lublin 1994.
- Toynbee A., Ikeda D.: *Wybierz życie. Dialog o ludzkiej przyszłości*, Warszawa 1999.
- Vesey G., Foulkes P.: *Słownik encyklopedyczny. Filozofia*, Warszawa
- Węgrzecki A.: *Poznanie drugiego człowieka*, Kraków 1992
- Wieczorek K.: *Kreatywny model człowieka w filozofii J. Ortegi Y Gasset*, „Studia Filozoficzne” 1983, nr 4.
- Wojciechowski S.: *Literatura w świecie elektroniki*, „Ruch Literacki” 1998, z. 1.
- Wojnowski K.: *Identyfikacje terytorialne wspólnotowości*, „Wspólnotowość i Postawa Uniwersalistyczna” 1999, nr 1.
- Wojtyła K.: *Osoba i czyn*, Kraków 1969.
- Żuraw J.: *Jan Śniadecki – Polak i Europejczyk*, Częstochowa 1995/96.